

Communicaziun a las medias dals 3 da december 2024
ZHAW Departament da linguistica applitgada

Il pled svizzer da l'onn 2024 è tschernì

Ils plets *segundimorant:a*, *Unterschriften-Bschiss*, *non binario* e *cessez-le-feu* èn ils plets svizzers da l'onn. Els han marcà il discurs en Svizra ed en sias regiuns linguisticas l'onn 2024 – analisads scientificamain e confermads da la tscherna da las quatter giurias da linguistas e linguists.

Ils plets segundimorant:a, Unterschriften-Bschiss, non binario e cessez-le-feu èn ils plets svizzers da l'onn 2024. Sin il segund e terz plaz èn ils plets rumantschs *vegliadissem* e *festivitads*, en tudestg *divers* e *Murgang*, en talian *allerta meteo* e *nomofobia* ed en franzos *consentement* e *quoicoubeh* (guarda las boxas). «Il pled da l'onn 2024 reflectescha la tematica dal spazi d'abitar en las valladas alpinas. En noss chantun turistic è la relaziun da la gliעד indigena cun *segundimorant:as* adina puspè tema e chaschuna grondas discussiuns. Persunas indigenas chattan strusch pli spazi d'abitar pajabel, entant ch'il dumber da secundas abitaziuns crescha. Quai ha fatschentà quest onn la gliעד en Rumantschia», explitga Bettina Vital, la manadra da la partiziun Lingua da la Lia Rumantscha che ha sustegnì la ZHAW per la tscherna dal pled svizzer da l'onn.

Pled rumantsch da l'onn

Emprim plaz: **segundimorant:a**

Il pled da l'onn 2024 reflectescha la tematica dal spazi d'abitar en las valladas alpinas. En destinaziuns turisticas grischunas è la relaziun da la gliעד indigena cun *segundimorant:as* adina puspè tema e chaschuna grondas discussiuns. Il spazi d'abitar pajabel per persunas indigenas daventa d'ina vart pli e pli stgars, da l'autra vart crescha il dumber d'abitaziuns secundaras ed uschia s'intensivescha era la discussiun areguard ils dretgs ed ils duairs da *segundimorant:as*. La tematica è stada actuala l'entir onn en il Grischun ed en spezial en Rumantschia.

La furma dal pled gendrada duai en pli far attent al fatg ch'il rumantsch ha dapi quest onn e sco ina da las emprimas linguas neolatinas in mussavia uffizial per il diever da la lingua inclusiva renconuschì da tut las instituziuns linguisticas rumantschas. Il mussavia chatt'ins sin la pagina dal Pledari Grond.

Segund plaz: **vegliadissem**

La nova creaziun *vegliadissem* stat per la discriminaziun da personas attempadas. Il tema ha fatg part tut l'onn dal discurs public en connex cun las votaziuns federalas (iniziativa da rentas, refurma LPP, finanziaziun unitara). Ma era sin nivel internaziunal areguard la vegliadetgna da Joe Biden ha il *vegliadissem* giugà ina gronda rolla. En il discurs public han ins connotà quest onn la vegliadetgna negativamain e sco fatg engrevgiant per las personas sezzas e per tut la societad.

La nova furmaziun, che sa cumpona dal nomen *vegliadetgna* e dal suffix *-issem* e ch'è furmada en analogia a p.ex. *rassisse*, mussa en pli in diever creativ da la lingua.

Terz plaz: **festivitads**

Las Grischunas ed ils Grischuns fan gugent festa. Quest pregiudizi è pelvaira sa verifitgà quest onn grazia a numerus giubileums: il chantun Grischun ha commemorà ils 500 onns Stadi liber da las Trais Lias cun occurrenzas en l'entir chantun; Trun ha fatg viva sut l'ischi sin ils 600 onns Ligia Grischa; L'Uniun dals Grischs ha festivà ses giubileum da 120 onns promoziun da lingua e cultura ladina; il tunnel dal Vereina datti dapi 25 onns e general Suworow ha traversà avant 225 onns il Pass da Pigniu. Quest onn è stà in onn da *festivitads* da giubileum.

En tut las linguas naziunalas

Ils plects da l'onn en Svizra tudestga èn 1. *Unterschriften-Bschiss*, 2. *divers* e 3. *Murgang*.

Ils plects da l'onn en Svizra franzosa èn 1. *cessez-le-feu* (pausa da cumbat), 2. *consentement* (decleraziun da consentiment) e 3. *quoicoubeh* (in gieu da plects derasà en la lingua da giuvenils sin Tiktok, ina replica sin la dumonda: «Quoi?»).

Ils plects da l'onn en Svizra taliana èn 1. *non binario*, 2. *allerta meteo* (alarm meteorologic) e 3. *nomofobia* (tema da betg esser connectà cun il telefonin).

Dapli davart il plect svizzer da l'onn: <https://www.zhaw.ch/de/linguistik/pled-svizzer-da-lonn/>.

Il pled svizzer da l'onn

La squadra da perscrutad:ras da la ZHAW ha analisà la banca da datas da discurs *Korpus Swiss-AL* e definì per mintga lingua var trenta peds ch'èn vegnids duvrads l'onn 2024 pli savens u a moda cleramain differenta en cumparegliaziun cun ils onns precedents. Ina giuria da profis da lingua tscherna ils trais peds ils pli marcants da questa glista, da propostas dal public e sin fundament d'atgnas experientschas. La finala demussa la squadra da perscrutad:ras co che quests peds èn sa sviluppads l'onn 2024 areguard il diever linguistic en Svizra e tge midadas socialas ch'els represchentan.

Contact

- **Direcziun dal pled svizzer da l'onn**
prof. dr. Marlies Whitehouse, ZHAW Departament da linguistica applitgada, tel. 058 934 61 69, e-mail marlies.whitehouse@zhaw.ch
- **Giuria per il rumantsch**
Marietta Cathomas Manetsch, M. A., linguista RTR, tel. 058 136 30 33, e-mail marietta.cathomas@rtr.ch
- **Giuria per il tudestg**
prof. dr. Marlies Whitehouse, Professorin für Professional Literacy, ZHAW Departament da linguistica applitgada, tel. 058 934 61 69, e-mail marlies.whitehouse@zhaw.ch
- **Giuria per il talian**
dr. Angelo Ciampi, docent per talian, ZHAW Departament da linguistica applitgada, tel. 058 934 60 78, e-mail angelo.ciampi@zhaw.ch
- **Giuria per il franzos**
dr. Nicolas Pepin, docent per franzos, ZHAW Departament da linguistica applitgada, tel. 058 934 61 76, e-mail nicolas.pepin@zhaw.ch